

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИМІРЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
вул. Пушкінська, 77, 61024, м. Харків, Україна;
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
вул. Пушкінська, 49, 61002, м. Харків, Україна
E-mail: novikov.kh@gmail.com

Мета: встановлення сучасного стану та тенденцій динаміки кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні на підставі офіційних статистичних даних. **Методологічну основу** дослідження склали як загальнонаукові, так і специфічні статистичні методи пізнання (зокрема: статистичне спостереження, зведення і групування даних, абсолютні і відносні показники, табличний і графічний методи тощо). **Результати:** найбільша кількість кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту виявляється у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській та Львівській областях, а найменше – у Луганській, Чернігівській, Тернопільській, Кіровоградській та Хмельницькій областях. За останні 5 років фіксується негативна динаміка досліджуваних кримінальних правопорушень. **Обговорення:** автор наголошує на необхідності проведення кримінологічних досліджень латентності кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Ключові слова: кримінальні правопорушення; безпека руху та експлуатація транспорту; правила безпеки дорожнього руху; транспортні засоби.

Постановка проблеми та її актуальність. Невід'ємним етапом кримінологічного дослідження кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту є аналіз їх стану та тенденції розвитку. Зазначений аналіз у кримінології традиційно проводиться шляхом вивчення кількісних, якісних та кількісно-якісних показників вимірювання, що містяться в офіційній кримінальній статистиці. Показники злочинності підлягають вимірюванню для отримання уявлення про її розміри, міру змінюваності, ймовірність та величину майбутнього прояву, а також для розроблення відповідно до цього предметних заходів щодо запобігання та протидії злочинним проявам [1, с. 156].

Однак, слід зазначити, що офіційна статистика не містить повної інформації про всі вчинювані кримінальні правопорушення в державі через існування явища латентної злочинності. Офіційні дані відбивають не стільки реальний стан злочинності в державі, скільки ефективність роботи правоохоронних органів щодо виявлення та протидії їй та окремим її різновидам [2, с. 236]. У зв'язку з цим, кримінологічний аналіз показників вимірювання злочинності потрібно проводити з урахуванням зазначеного та пам'ятати, що ці показники відображають лише загальну тенденцію розвитку злочинності та її різновидів.

Аналіз досліджень і публікацій. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту є предметом кримінально-

правових та кримінологічних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких, зокрема: В.М. Бесчастний, В.І. Борисов, Б.Ю. Бурбело, С.В. Гізімчук, Г.К. Голубева, Т.О. Гуржій, В.В. Доненко, В.І. Жулев, П.В. Замосковцев, В.К. Колпаков, В.П. Коняєв, А.І. Коробеев, В.І. Майоров, В.А. Мисливий, С.І. Нежурбіда, В.І. Осадчий, А.О. Собкарь, М.В. Палій, К.О. Полтава, К.А. Таюрська, І.М. Тяжкова, А.С. Цибульський та інші. Але наразі в Україні відсутні сучасні дослідження стану та тенденцій розвитку кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, у зв'язку з чим кримінологічний аналіз показників вимірювання цього різновиду злочинності є актуальним.

Мета статті: встановлення сучасного стану та тенденцій розвитку кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Насамперед необхідно проаналізувати основні показники кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні за 2013-2020 рр. Саме аналіз *рівня цих кримінальних правопорушень*, який характеризує їх сучасний стан.

Рівень злочинності – це фіксована в абсолютних величинах кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та осіб, що їх вчинили, в Україні загалом чи в окремих її регіонах за певний період часу (зазвичай за один рік) [3, с. 56].

За 2020 р. було обліковано 15795 кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, а також виявлено 6042 осіб, що їх вчинили. В цілому ж, за останні 8 років (2013-2020 рр.) було сумарно обліковано 166148 таких кримінальних правопорушень. Більш детально ознайомитися з кількістю облікованих кримінальних правопорушень у цій сфері за статтями КК України у період 2013-2020 рр. можна у таблиці 1 [4, с. 130].

Таблиця 1

Відомості про кількість облікованих кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні за 2013-2020 рр.

стаття КК України / роки	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ст. 276	234	190	296	224	199	242	249	144
ст. 276-1	1	0	0	2	0	0	0	0
ст. 277	304	377	156	81	98	126	127	103
ст. 278	3	4	7	0	12	6	9	7
ст. 279	12	57	26	22	24	41	21	13
ст. 280	0	0	1	0	1	1	0	1
ст. 281	9	5	4	1	8	7	3	12
ст. 282	2	2	3	2	2	1	2	4
ст. 283	6	2	2	0	1	0	0	0
ст. 284	0	0	0	0	0	0	1	0
ст. 285	0	0	0	0	0	0	0	0
ст. 286	11057	10066	10757	11157	10011	8175	8739	8864
ст. 287	48	45	40	39	31	45	46	33
ст. 288	10	4	10	12	26	26	17	20
ст. 289	6770	12584	11423	12188	8981	6621	5467	4522
ст. 290	794	771	783	1965	2301	1908	2345	1887
ст. 291	89	60	85	54	49	49	74	72
ст. 292	183	330	245	264	161	127	110	77
Усього	19521	24497	23837	26010	21904	17375	17210	15795

Дані про рівень кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту доповнює інформація про рівень судимості. За 2020 р. було засуджено 3127 осіб за вчинення цих кримінальних правопорушень. Таким чином, засуджується майже кожна друга особа, яка вчинила досліджувані кримінальні правопорушення.

Наступний показник вимірювання, який слід розглянути, – це структура кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Під *структурою злочинності* розуміється розподіл та співвідношення (у відсотках) окре-

мих одиниць сукупності до їхньої загальної кількості (генеральної сукупності) [5, с. 71]. У процесі вивчення структури злочинності й аналізу окремих її різновидів вираховується питома вага останніх або їхня частка в загальній злочинності. У свою чергу, питома вага кількості окремих злочинів може вираховуватися також від загальної кількості кримінальних правопорушень відповідного різновиду [6, с. 104-105]. Отже, спочатку необхідно встановити питому вагу кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту у структурі злочинності в Україні за 2013-2020 рр. (таблиця 2).

Таблиця 2

Питома вага кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту у структурі злочинності в Україні за 2013-2020 рр.

Роки	Усього облікованих кримінальних правопорушень	Кількість облікованих кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту	Питома вага, %
2013	563560	19521	3,46
2014	529139	24497	4,63
2015	565182	23837	4,22
2016	592604	26010	4,39
2017	523911	21904	4,18
2018	487133	17375	3,57
2019	444130	17210	3,87
2020	360622	15795	3,94
Усього	4066281	166149	4,03

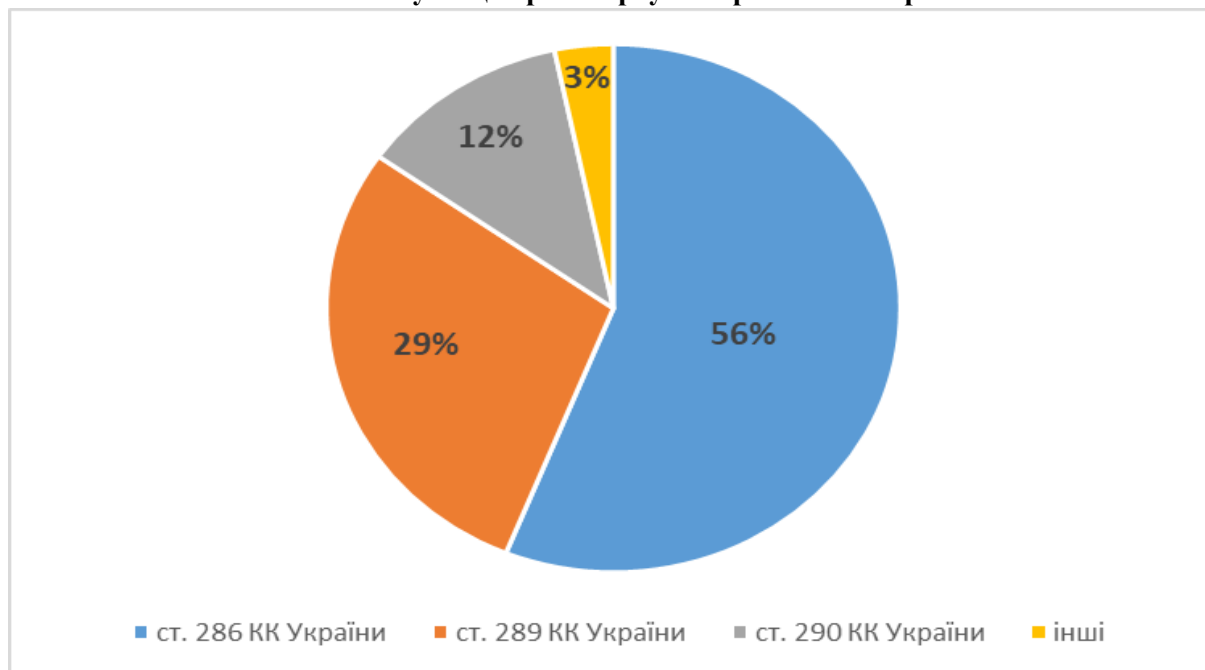
Таким чином є підстава для висновку, що в середньому за досліджуваний період кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту склали 4,03% у структурі злочинності в Україні. А станом на 2020 р. зазначена група кримінальних правопорушень займає 6 місце за поширенням у державі після кримінальних правопорушень проти власності (52,76%), кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи (10,35%), кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення (7,8%), кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та криміналь-

них правопорушень проти журналістів (5,71%), кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (5,27%)¹.

На діаграмі 1 зображена внутрішня структура кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту за 2020 р.

¹ Вибірка статистичних даних та їхнє процентне співвідношення здійснено автором статті самостійно.

Структура кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні за 2020 р.

Цифри, приведені в діаграмі, свідчать, що найбільш поширеними серед цих правопорушень є: порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України), незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України) та знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290 КК України). Всі інші кримінальні правопорушення, склади яких передбачені у статтях Розділу XI Особливої частини Кримінального кодексу України, складають менше 3% у структурі кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Вважаємо за необхідне проаналізувати коефіцієнт злочинної інтенсивності кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту за 2013-2020 рр.

Під *коефіцієнтом злочинної інтенсивності* розуміється відношення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень на певній території за визначений період часу до всього населення або певної кількості населення в розрахунку на задалегідь обумовлену одиницю аналізу, як правило, 10 і 100 тис. населення [2, с. 70]. Розрахункові дані коефіцієнта злочинної інтенсивності кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні за 2013-2020 рр. в розрахунку на 100 тис. населення наведені у таблиці 3.

Коефіцієнт злочинної інтенсивності кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні в розрахунку на 100 тис. населення за 2013-2020 рр.

Роки	Чисельність населення (тис. осіб) станом на 1 січня поточного року	Кількість облікованих кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту	Коефіцієнт злочинної інтенсивності на 100 тис. населення України
2013	45553,0	19521	42,85
2014	45426,2	24497	53,93
2015	42929,3	23837	55,53
2016	42760,5	26010	60,83
2017	42584,5	21904	51,44
2018	42386,4	17375	40,99
2019	42153,2	17210	40,83
2020	41902,4	15795	37,69

Таким чином, найбільше значення коефіцієнта злочинної інтенсивності аналізованих кримінальних правопорушень припадає на 2016 р. (близько 61 кримінальне правопорушення на 100 тис. населення), а найменше – на 2020 р. (близько 38 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення).

Характер злочинності – це якісний показник, що визначає питому вагу тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень у їхній загальній кількості [2, с. 71]. Так, серед 15795 кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту за 2020 р. було обліковано: 746 особливо тяжких злочинів, 4940 тяжких злочинів, 5407 – нетяжких злочинів та 1884 кримінальних проступків. Отже, характер досліджуваних кримінальних правопорушень дорівнює 36%, тобто трохи більш ніж кожне третє кримінальне правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту є тяжким чи особливо тяжким. Майже 70% серед цих кримінальних правопорушень складають злочини та 30% – кримінальні проступки¹.

Географія злочинності – це показник, за яким досліджується територіальне розповсюдження злочинності за певний період, а також регіональні особливості кількісних та якісних показників злочинності [2, с. 73].

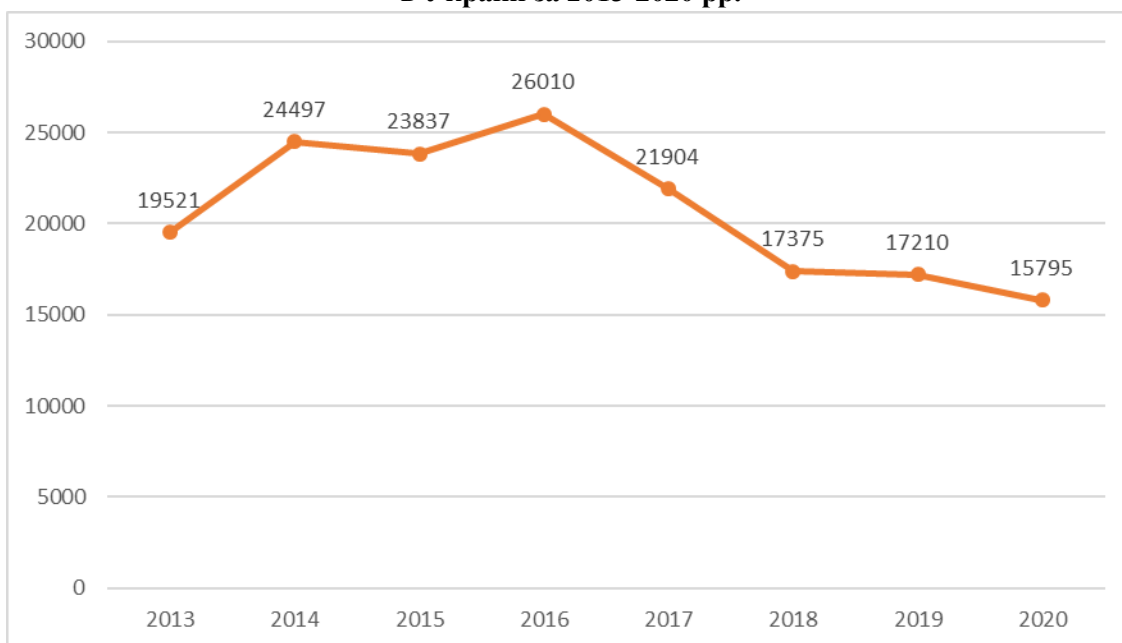
Що стосується географії кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, то найбільша кількість цих кримінальних правопорушень виявляється у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській та Львівській областях, а найменше – у Луганській, Чернігівській, Тернопільській, Кіровоградській та Хмельницькій областях.

Що стосується динаміки кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, то вона зображена на графіку 1.

За досліджуваний період найбільша кількість цих кримінальних правопорушень була облікована у 2016 р., а найменша – у 2020 р. У цілому ж, за останні 5 років фіксується негативна динаміка кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту. У 2020 р. порівняно з 2016 р. рівень облікованих кримінальних правопорушень цього виду понизився на 39,3%.

¹ Вибірка статистичних даних та їхнє процентне співвідношення здійснено автором статті самостійно.

Динаміка кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні за 2013-2020 рр.

Висновки. Наведені дані свідчать про поступове покращення ситуації щодо вчинення кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту. В цей же час, ці правопорушення продовжують складати близько 4% у структурі злочинності у державі, а це свідчить, що спад досліджуваних правопорушень пов'язаний із загальним зменшенням злочинності у державі або ж збільшенням обсягів латентної злочинності. Таким чином, зайвий раз вважаємо доцільним акцентувати увагу на необхідності проведення кримінологічних досліджень латентності кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

2. Новіков О.В. Злочини проти інтелектуальної власності: поняття, види, сучасний стан та тенденції розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 234-239. URL:

<https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/89/84>. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2019.40>

3. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.

4. В'юник М.В. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / М.В. В'юник, М.В. Карчевський, О.Д. Арланова; упоряд. Ю.В. Баулін; Коміс. з питань прав. реформи, Робоча група з розвитку кримін. права. Харків: Право, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18398?fbclid=IwAR2j1rR7N4IPAAvSsLx2eCPXCFbGIJ5-bxX64cFJIZj7V7IOPo7FrUI7j6M>.

5. Кримінологія: підручник / Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.

6. Кримінологія: учебник для вузов / под общей ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2007. 912 с.

References

1. Zakaliuk A.P. Kurs suchasnoi ukrainiskoi kryminolohii: teoriia i praktyka. U 3 kn. Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainiskoi kryminolohichnoi nauky. Kyiv: Vydavnychiy dim «In Yure», 2007. 424 s.

2. Novikov O.V. Zlochyny proty intelektualnoi vlasnosti: poniattia, vydy, suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2019. № 3. S. 234-239. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/89/84>. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2019.40>

3. Kryminolohiia: pidruchnyk / V.V. Holina, B.M. Holovkin, M.Yu. Valuiska ta in.; za red. V.V. Holiny, B.M. Holovkina. Kharkiv: Pravo, 2014. 440 s.

4. Viunyk M.V. Kryminalno-pravove rehuliuвання v Ukraini: realii ta perspektyvy (analitichni materialy) / M.V. Viunyk,

M.V. Karchevskiyi, O.D. Arlanova; uporiad. Yu.V. Baulin; Komis. z pytan prav. reformy, Robocha hrupa z rozvytku krymin. prava. Kharkiv: Pravo, 2020. 212 s. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18398?fbclid=IwAR2j1rR7N4IP Aa VSsLx2eCPXCFb GIJ5-bxX64cFJIZj 7V7IOPo7 FrU17j6M>.

5. Kryminolohiia: pidruchnyk / B.M. Holovkin, V.V. Holina, O.V. Lysodied ta in.; za zah. red. B.M. Holovkina. Kharkiv: Pravo, 2020. 384 s.

6. Kriminologija: uchebnik dlja vuzov / pod obshhej red. d.ju.n., prof. A.I. Dolgovoj. 3-e izd., pererab. i dop. Moskva: Norma, 2007. 912 s.

Oleg Novikov

CRIMINOLOGICAL ANALYSIS OF INDICATORS OF MEASUREMENT OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST TRAFFIC SAFETY AND TRANSPORT OPERATION IN UKRAINE

Yaroslav Mudryi National Law University
Pushkinskaya str., 77, 61024, Kharkiv, Ukraine;
Academician Stashis Scientific Research
Institute for the Study of Crime Problems
National Academy of Law Sciences of Ukraine
Pushkinskaya str., 49, 61002, Kharkiv, Ukraine
E-mail: novikov.kh@gmail.com

Purpose: analysis of the current state and trends of criminal offenses against traffic safety and transport operation in Ukraine on the basis of official statistics. **The methodological basis** were both general scientific and specific statistical methods of cognition (in particular: statistical observation, compilation and grouping of data, absolute and relative indicators, tabular and graphical methods, etc.). **Results:** in 2020, 15,795 criminal offenses against traffic safety and transport operation were recorded, 6,042 perpetrators were identified, and 3,127 individuals were convicted of these criminal offenses (almost every second of those identified is convicted). Criminal offenses against traffic safety and transport operation average 4.03% of the crime structure in Ukraine and rank 6th in prevalence in the country. Among these offenses, the most committed are: violation of traffic safety rules or operation of transport by persons driving vehicles (Article 286 of the Criminal Code of Ukraine), illegal possession of a vehicle (Article 289 of the Criminal Code of Ukraine) and destruction, forgery or replacement of numbers of units and units means (Article 290 of the Criminal Code of Ukraine). The nature of the criminal offenses investigated is 36%, i.e. slightly more than every third criminal offense against traffic safety and transport operation is serious or particularly serious. Almost 70% of these criminal offenses are crimes and 30% are criminal offenses. The largest number of criminal offenses against traffic safety and transport operation is found in Kyiv, Dnipropetrovsk, Odesa, Kharkiv, Kyiv and Lviv oblasts, and the smallest in Luhansk, Chernihiv, Ternopil, Kirovohrad and Khmelnytskyi oblasts. For the last 5 years the negative dynamics of the investigated criminal offenses is fixed. **Discussion:** the author emphasizes the need for criminological research on the latency of criminal offenses against traffic safety and transport operation.

Keywords: criminal offenses; traffic safety and operation of transport; traffic safety rules; vehicles.